

51. ברכת ה' לנח ולבניו (פרק ט פסוקים א-ג)

א. הקדמה

אחרי המבול, כשנח ומשפחתו יצאו מן התיבה ועמדו להתחיל לבנות מחדש את העולם, נגלה אליהם ה' ובירכם.
דברי ה' עוסקים בשלושה נושאים:
(1) ה' בירך אותם בברכת "פרו ורבו".
(2) ה' נתן לבני נח עליונות על בעלי החיים, ומתוך כך הטיל את מוראם של בני האדם על בעלי החיים.
(3) ה' התיר להם לאכול בשר של בעלי חיים.
דברים אלה דומים מאוד לדברים שאמר ה' לאדם ולחוה בבריאת העולם.¹
גם שם מברך אותם ה' בברכת "פרו ורבו" ומגדיר מה מותר להם לאכול, אך בהבדל משמעותי אחד:
בעוד שלאדם הראשון הותר לאכול רק מהצומח, לנח הותר לאכול גם מן החי - בשר בהמות, חיות, דגים ועופות.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת-בָּנָיו

וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ:

ב. וּמִזֶּרְאֵכֶם וּחֲתֻכֶּם לְשׁוֹנוֹת שֶׁל פֶּחַד ² יְהוָה (יהיה פחד טבעי מפני בני האדם)

עַל כָּל-חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם

כָּל אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל-דִּגְי הַיָּם

בְּיָדְכֶם נִתְּנוּ נֹסֶף לָכֵךְ שֶׁהֵם יִירָאוּ מִכֶּם, מוֹתֵר לָכֵם גַּם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְצוּרִיכֶם:

ג. כָּל-רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא-חַי בַּחַיּוֹת, בַּבְּהֵמוֹת, בַּדְּגִים וּבְעוֹפוֹת

לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ יִהְיוּ מוֹתְרִים לָכֶם לְאֹכִילָהּ

כִּי־יֵרָק יֵעֲשֶׂב ³ כְּמוֹ יֶרֶק עֵשֶׂב (שהותר לכם כבר לאכול, מימי אדם הראשון)

נִתַּתִּי לָכֶם אֶת-כָּל אֲשֶׁר הוּא חַי (כך אני מתיר לכם מעכשיו לאכול גם את כל החי):

ג. מנגינת הכתוב

ה' אוהב את נח ואת משפחתו, מעוניין בהצלחתם ומברך אותם.

1 כדאי לעיין שם (פרק א', פסוקים כ"ח-כ"ט) ולראות שגם שם מופיעים שלושת הנושאים האלה: ברכת "פרו ורבו", היחס בין האדם לבעלי החיים והגדרת האוכל המותר באכילה.
2 מורא וחת: "שהמורא הוא שלא יעשה לו רעה, וחתת הוא ההכנעה הטבעית כמו שייכנע הקטן לפני הגדול" (מלבי"ם).
בעלי החיים חשים שיש לאדם נשמה, והם יראים מפניו, ועיינו רש"י על פסוק ב'.
לאחר שנח התמסר לחיות במשך שנה שלמה - התברך שהחיות ייראו ממנו וייראו אותו (בשם בעל הטורים ועיינו גם מלבי"ם).
3 כ' הדמיון.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- הפסוקים מחולקים לשלושה חלקים, כדי לאפשר לימוד של כל עניין בפני עצמו:
(1) ברכת "פרו ורבו".
- (2) הברכה שהחיות יפחדו באופן טבעי מבני האדם ולא ירצו לפגוע בהם, וכן ה' מבטיח שהחיות יינתנו לאדם להשתמש בהן לצרכיו.
- (3) ההיתר לאכול בשר מן החי.

הפעילות בצד שמאל

- בשלב ראשון מתמקדים התלמידים באדם הראשון ומסמנים את המאכלים שהותרו לו לאכילה.
- בשלב השני מתמקדים התלמידים בנח ומסמנים את המאכלים שהותרו לו לאכילה.
- לאחר מכן, מתבקשים התלמידים להשוות בין השניים. המורה יסכם את תוצאות ההשוואה.

הצעות נוספות:

- פעמים רבות בתורה, כשה' רואה שהאדם קצת מפוחד, מבולבל או נבוך, הוא פונה אליו ומברך אותו. ניתן לשאול את הילדים את השאלות הבאות:
מה הרגיש נח כשיצא מן התיבה?
מדוע?
כיצד הרגיעו אותו דברי ה'?
- ניתן להרחיב בעניין כ' הדמיון ("כירק עשב נתתי לכם את כל").

"כִּירָק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת-כָּל"

- א. הקיפו בצבע כתום את כל המאכלים שהיה מותר לאדם הראשון ולקניו לאכול.
- ב. הקיפו בצבע ירוק את כל המאכלים שהיה מותר לנח ולקניו לאכול.
- ג. למי היו יותר אפשרויות?

בְּרִכַּת ה' לֶנֶח וּלְבָנִי פָּרָק ט פְּסוּקִים א-ג

יחידה 51

א. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת-בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ:

א. מהי ברכת ה' בקשר ללדת ילדים? צבעו בצבע צהוב את המלים המתארות זאת.

ב. וּמִזֵּרְאֵכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה עַל-כָּל-חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל-דֶּגִי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ:

ב. מה ירגישו בעלי החיים כשיקראו בני אדם? צבעו בצבע אדום את המלים המתארות זאת.

ג. כָּל-רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא-חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה כִּירָק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת-כָּל:

ג. מה הרשה ה' לנח לאכול מעקשיו? צבעו בצבע צהוב את המלים המתארות זאת.

52. מצוות בני נח (פרק ט פסוקים ד-ז)

א. הקדמה

לאחר שה' בירך את נח ואת בניו והרשה להם לאכול בשר, ה' ציווה אותם מספר מצוות. מצוות אלה עוסקות בשמירה על החיים ובהימנעות מצער בעלי חיים. המצוות המוזכרות בפסוקים שלפנינו:

- (1) איסור אכילת איבר מן החי.
- (2) איסור הריגת אדם.
- (3) החובה לשפוט בבית דין אדם שהרג ולהענישו.
- (4) מצווה להתחתן, להקים משפחה ולהביא לתוספת חיים בעולם.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ד. אַךְ אֲבֵל בְּשָׂרָא בְּנִפְשָׁא דְּמִן בָּשָׂר שְׁנַפְשׁוּ וּדְמוּ עֲדִיין בּוּ (כאשר דמו עוד זורם, כאשר הוא עדיין חי) לֹא תֹאכְלוּ (זהו איסור איבר מן החי):¹

ה. וְאַךְ אֲבֵל אֶת-דְּמִמְכֶּם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ אִם מִישְׁחֵהוּ יִהְיוּ אָדָם - אֲנִי אֲדַרֹּשׁ אֶת עֹנְשׁוֹ שֶׁל הַרוּצָח וְאֶעֱנֶשׂ אוֹתוֹ מִיַּד כָּל-חַיָּה אֲדַרְשְׁנִי² בֵּין אִם זֹאת חַיָּה שֶׁהִרְגָה אָדָם

וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אֶחָיו³ וּבֵין אִם זֶה אָדָם שֶׁהִרְגָה אָדָם, בְּשׁוּגָג אוֹ בְּלִי עֵדִים

אֲדַרְשׁ אֶת-נַפְשׁ הָאָדָם בְּכָל מְקוֹרָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה, אֲנִי אֲדַרֹּשׁ אֶת עֹנְשׁוֹ שֶׁל הַרוּצָח וְאֶעֱנֶשׂ כָּל מִי שִׁיְהָרוֹג אָדָם:

ו. שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם (מִי שִׁיְהָרוֹג אָדָם בְּמַזִּיד וְעֵדִים רָאוּ אוֹתוֹ)

בְּאָדָם דְּמִי יִשְׁפֹךְ חֻבַּתְכֶּם שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם לְדוֹן אוֹתוֹ בְּעֹנֶשׂ מוֹת (ע"י עֵדִים וְדִינִים)⁴

כִּי בְּצֶלֶם אֱ-לֹהִים עָשָׂה אֶת-הָאָדָם (וְלֹכֵן יֵשׁ לְהַחֲמִיר כָּל כֵּךְ בְּעֹנְשׁוֹ שֶׁל מִי שֶׁהִרְגָה אָדָם):

ז. וְאַתֶּם⁵ פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ-בָהּ:

(נָשִׁים לֵב שְׂדֵרִים אֵלֶּה נֹאמְרוּ כִּבְר בְּפִסּוּק א', אֵלֶּה שֵׁשׁ זֶה נֹאמַר כְּבִרְכָה, וְכֹאֵן - כְּצִוּוִי).⁶

ג. מנגינת הכתוב

אמנם האדם שולט על בעלי החיים ומותר לו אפילו לאכול מבשרם, אבל אסור לו לשכוח כי גם מעליו יש מִשְׁחֵהוּ, מעליו ישנו ה'!! ה' מצווה אותו מצוות ועליו לשמוע בקולו. המצוות שה' ציווה את נח ואת בניו יעזרו להם לחיות חיים מסודרים, עדינים ומתחשבים, ולא להיות פראיים ואכזריים, גם כלפי החיות וגם כלפי בני האדם האחרים.

1 רש"י ופרשנים נוספים מסבירים שהכוונה בפסוק לאיסור אכילת איבר מן החי (כלומר, שאין לאכול בשר של בעל חיים מבלי להרגו קודם).

ורד"ק מנמק: "כי זה דרך אכזריות לחתוך בשר מן החי ולאכלו".

2 אִם חַיָּה תִּהְיוּ אָדָם, ה' יִדָּאג שֶׁהִיא תִּהְיֶה בְּיַד חַיָּה אַחֶרֶת (אב"ע), וגם בְּנֵי הָאָדָם מִצְוִים לְהִרְגָה (רד"ק).

3 פִּסּוּק זֶה עֹסֵק בְּאָדָם שֶׁהִרְגָה בְּטֵעוּת אוֹ בְּמַזִּיד וְאִישׁ לֹא רָאָה, וְה' מוֹדִיעַ שֶׁהוּא יִדָּאג לִכְךָ שֶׁאָדָם זֶה יִעֲנֶשׁ.

4 מִכֹּאֵן לְמַדּוּ חֲז"ל שֶׁבְּנֵי נֹחַ נִצְטְווּ לְהַעֲמִיד בְּתֵי דִין.

5 רד"ק: "אַחֵר שְׁמוֹנֶם מִשְׁפִּיכַת הַדָּם שֶׁהוּא חוֹרֵבן הָעוֹלָם הַזֶּה, הַזֶּהִיר בְּפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ לִישׁוּב הָעוֹלָם".

6 רש"י כֹּאֵן.

ד. הצעות להמחשה והרחבה

בחברת:

הפסוקים מחולקים לארבעה חלקים, כדי לאפשר לימוד של כל אחת מהמצוות בפני עצמה:

(1) איסור "איבר מן החי".

(2) איסור "לא תרצח".

(3) חיוב להעניש רוצח.

(4) מצוות "פרו ורבו".

הפעילות בצד שמאל

בחרנו למקד את הפעילות בעניין פנייה לבית דין.

הדרך להעניש אדם שחטא היא על ידי פנייה לבית דין ולא על ידי 'לקיחת החוק לידיים'.

למטה (מתחת לציר) ישנה שאלה פתוחה: "אם יש לך מריבה או בעיה - למי עוד אתה יכול לפנות?"

המטרה היא לפתח ולחזק את העניין שגם לכל תלמיד יש כתובת ודמות (בבית הספר, בבית, במקום המגורים וכו'),

שאלה הוא יכול לפנות בשעת הצורך; דמות שתקשיב לו, תגן עליו ותעזור לו במידת האפשר.

הצעות נוספות:

- זאת הזדמנות לעסוק שוב בנושא "כי בצלם א-לוהים עשה את האדם" וליצור המשכיות לנלמד בפרק א' פסוק כ"ז.
- להרחיב בנושא צער בעלי חיים (סביב לימוד איסור איבר מן החי). לכתוב אמנה כיתתית שמפרטת כיצד יש להתנהג עם בעלי חיים. (התלמידים מציעים הצעות, המורה כותב אותן על בריסטול גדול והתלמידים מקשטים. לאחר מכן אפשר לתת לתלמידים להסביר את האמנה לכיתה אחרת).

בית דין

בתי הדין נועדו להרבות שלום בעולם -
לפתר מריבות, לישוב מחלוקות,
להעניש חוטאים ולענות על שאלות.

אם יש לך מריבה או בעיה - למי עוד אתה יכול לפנות?

מצוות בני נח פרק ט פסוקים ד-ז

יחידה 52

א- בְּשֵׁר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:

ה- וְאֵת דַּמְכֶם לִנְפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ

מִיָּד כָּל-חַיָּה אֲדַרְשְׁנוּ

וּמִיָּד הָאָדָם מִיָּד אִישׁ אָחִיו

אֲדַרְשׁ אֶת-נִפְשׁ הָאָדָם:

ו- שִׁפְךָ דַּם הָאָדָם

בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ

כִּי בְּצֶלֶם אֱ-לֹהִים

עָשָׂה אֶת-הָאָדָם:

ז- וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ

וְשִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ-בָהּ:

המצוות של בני נח שומרות על האדם שיתנהג כראוי.
צבעו את המלה אדם המופיעה בפסוקים.

מדף המדבקות:

לִיד הַשּׁוּרָה שְׁמוּפִיעָה בָּהּ הַמֶּלֶךְ "בָּאָדָם". הַדְבִּיקוּ תְמוּנָה שֶׁל דְּגִים בְּבֵית דִּין.

53. הברית - ה' מבטיח שלא יהיה עוד מבול (פרק ט פסוקים ח-יא)

א. הקדמה

נח ומשפחתו התחילו ליישב את העולם מחדש. עם זאת, קיננו בלבם כל הזמן חששות: "אולי יהיה עוד מבול?"¹; "אולי כל המאמץ המחודש שלנו יהיה לריק?"²; "אולי צאצאינו יחטאו, ושוב יביא ה' מבול והכול ייהרס?"³ ואז באה הבטחתו של הקב"ה: "הנני מקים את בריתי אתכם... ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ". ברית של ה' היא כמו שבועה. זהו מעין חוק א-לוהי⁴. ה' קבע שלא יהיה עוד מבול.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ח. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ וְאֶל-בָּנָיו אִתּוֹ³ לֵאמֹר:

ט. וְאֲנִי הֲנֵנִי מְקִים אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם

וְאֵת וַעַם זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם:

י. וְאֵת וַעַם כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם

בְּעוֹף בְּבִהֶמָה וּבְכָל-חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם

מִכָּל יִצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:

יא. וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם

וְלֹא-יִכָּרֵת כָּל-בָּשָׂר לֹא יָמוּתוּ כָּל בָּשָׂר, כֹּל־⁴

עוֹד עוֹד פֶּעַם מִמֵּי הַמָּבּוּל

וְלֹא-יִהְיֶה עוֹד מָבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:

ג. מנגינת הכתוב

ה' הבטיח שלא יהיה עוד מבול שישחית את כל העולם בבת אחת, וכשה' מבטיח - זה בוודאי יתקיים. (נאמן אתה הוא ה' א-לוהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך, אחור לא ישוב ריקם... - ברכות ההפטרה).

1 "...שהיה נח דואג לעסוק בפרייה ורבייה, עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד..." - רש"י על פסוק ט' (ועיינו עוד במלבי"ם).

2 מלבי"ם (פסוק י"ב): "שהברית היא עצמה השבועה... כי עם כריתת ברית באה שבועה תמיד".

ברית בין אנשים היא בגדר הסכם והתחייבות הדדית, התלויים בהסכמת שני הצדדים. בשעה שצד אחד מפר את הברית - הברית בטלה. לעומת זאת בריתו של ה' קיימת תמיד.

3 "על ידי אביהם. כי בניו לא היו נביאים ולא הגיע חם למעלת הנבואה" - רמב"ן.

4 "אבל מעטים ייתכן שימותו ממטר סוחף או משיטפון" - רד"ק.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

דברי ה' לנח שלא יהיה עוד מבול מסומנים באדום.
התלמידים מתבקשים לצבוע את המילה **ברית**.
הדבר מאפשר לפתח בשיעור את המושג **ברית** (של ה'), שמשמעותו שבועה, הבטחה של ה'
ואת התוכן של הברית בענייננו, שלא יהיה עוד מבול.

הפעילות בצד שמאל

כשם שדברי ה' הרגיעו את נח, שלא יהיה בחרדה בכל פעם שיורד גשם, כך גם אנחנו רגועים ושמחים כאשר יורד גשם. השיר בחוברת מבטא את שמחתנו על גשמי הברכה מהסוגים השונים שה' מוריד לעולם ואת ביטחוננו בה' שלא יהיה עוד מבול.
הציורים מקבילים לתוכן המילים בשיר.

הצעות נוספות:

- להרחיב בעניין חשיבות הגשמים והברכה שהגשם מביא לעולם.
- להרחיב בעניין סוגי גשמים - יש גשם קל, המועיל לתבואה ולגידולי השדה.
יש גשם חזק, המגיע עד לשורשים העמוקים של העצים.
יש גם גשם חזק מאוד, המסוגל למלא מאגרי מים גדולים ואת מי התהום.
(בעניין זה אפשר להיעזר במסכת תענית פרק ג' משניות ב', ח').
- ללמוד את השיר "עוד מעט ירד פה גשם" מאת נורית הירש או שירים אחרים על הגשם.
- אפשר לשיר שיר קצרצר המבטא את השמחה בהבטחה של ה'.
המילים: "ה' מבטיח - ה' מקיים", במנגינה של השיר "אמר רבי עקיבא".
ניתן לבקש מהתלמידים שבכל פעם שנלמד בחומש על קיום הבטחות של ה' הם יתחילו לשיר שיר זה.

הגשם

הגשם הוא טוב, הגשם מועיל,
נקח מטריה, נלבוש גם מעיל.

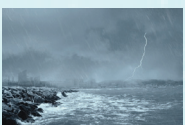
יש גשם קל
טוב הוא לזרעים,

יש גשם כבד
הממלא נחלים.

יש ברד קפוא,
יש שלג לבן,

יש גשם חזק,
עם ברק בענן.

רק גשם אחד ה' הבטיח שלא יוריד -
גשם של מבול שאת עולמנו ישמיד!

הברית - ה' מבטיח שלא יהיה עוד מבול

פרק ט פסוקים ח-יא

יחידה 53

ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ

וְאֶל-בְּנָיו אֲתוּ לְאֹמֶר:

ט וַאֲנִי הִנְנִי מְקִים אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם

וְאֶת-זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם:

י וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם

בְּעוֹף בְּבִהֶמָה וּבְכָל-חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם

מִכָּל יִצְאֵי הַתֶּבֶה

לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:

יא וְהִקְמֹתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם

וְלֹא-יִכָּרֵת כָּל-בָּשָׂר עוֹד

מִמִּי הַמִּבּוּל

וְלֹא-יִהְיֶה עוֹד מִבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:

ברית של ה' היא כמו שבועה של ה'.
צבעו את המלה בריתי המופיעה בפסוקים.

54. הקשת - אות הברית (פרק ט פסוקים יב-יז)

א. הקדמה

כולנו מכירים את הקשת המופיעה לפעמים בשמים בימי החורף הגשומים. הקשת היא תופעה טבעית מעניינת ויפה, המופיעה בשמים כאשר השמש מאירה בזמן שירד גשם. בשעה שכרת ה' את הברית שלא יהיה עוד מבול בעולם, קבע ה' גם שהופעת הקשת בשמים תהיה סימן זיכרון לברית זו. כאשר ה' רוצה להזכיר לנו את הברית, הוא מפזר מעט את העננים ומאפשר לשמש להאיר על העולם דרך טיפות הגשם. הקשת מופיעה, ואנו נזכרים בברית.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יב. וַיֹּאמֶר אֱ-לֹהִים זֹאת הַבְּרִית סִימֶן עַל הַבְּרִית¹
אֲשֶׁר-אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם
לְדֹרֹת² עֹלָם:
יג. אֶת-קִשְׁתִּי נִתְּתִי³ בָּעָנָן וְהִיתָה (מעכשיו) לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:
יד. וְהָיָה בָּעָנָן עָנָן בִּשְׁעָה שֶׁאֵבִיא עֲנָנִי גֶשֶׁם עַל-הָאָרֶץ
וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁת׃ בָּעָנָן וְתִירָאָה הַקִּשְׁת׃ בָּעָנָן:
טו. וְזָכַרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם (הקשת כביכול תזכיר לה' את דבר הברית)
אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל-בֶּשֶׂר
וְלֹא-יְהִיָּה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל-בֶּשֶׂר:
טז. וְהִיתָה הַקִּשְׁת׃ בָּעָנָן
וְרָאִיתָהּ לְזִכָּר בְּרִית עֹלָם
בֵּין אֱ-לֹהִים
וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל-בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ:
יז. וַיֹּאמֶר אֱ-לֹהִים אֶל-נֹחַ
זֹאת אֹת-הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִּי
בֵּינִי וּבֵין כָּל-בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ:

1 אות = סימן. אנו מכירים את המושג אות מהקריאה. גם בקריאה, אנו מפרשים את הסימנים (האותיות) ומבינים את משמעותם, וכך מצליחים לקרוא. עסקנו במושג זה ביום הרביעי מימי הבריאה בהקשר המאורות המשמשים כאותות לזמנים.
2 רש"י: "נכתב חסר, שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי".
3 נתתי כבר. הקשת קיימת כבר מבריאת העולם, אלא שמעכשיו היא הופכת להיות אות שתזכיר את הברית (רמב"ן, וכן ברש"י הירש).

ג. מנגינת הכתוב

אנו מכירים טובה לה' על שהבטיח שלא יהיה עוד מבול ועל שהוא נאמן לקיים את הבטחתו. חז"ל אף תיקנו על כך ברכה מיוחדת, שמברכים בשעה שרואים את הקשת: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם זוכר הברית, נאמן בבריתו וקיים במאמרו".

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- המילים **אות ברית** מסומנות באדום. את המילה **קשת** - התלמידים מתבקשים לסמן. שני הביטויים מופיעים שלוש פעמים.

הפעילות בצד שמאל

- הפעילות הראשונה עוסקת בצבעי הקשת.
- הפעילות השנייה עוסקת בברכה שאנו מברכים בשעה שאנו רואים את הקשת.
- כדאי ללמוד את תוכן הברכה ואת משמעותה (אפשר לחבר מנגינה לברכה).
- מומלץ גם ללמוד את הברכה בעל-פה עם התלמידים.

הצעות נוספות:

- להרחיב ולעשות הפעלות בעניין צבעי הקשת:
 - האור הלבן מכיל בתוכו את כל הצבעים. כאשר האור "נשבר", ניתן לראות את הצבעים. אפשר להדגים את שבירת קרני האור בעזרת מנסרה משולשת או במי סבון (רואים את הצבעים בבועות הסבון), בכתם נפט על מים או בהתזת מים מצינור או ממטרה מול קרני השמש.
 - צבעי היסוד הם צהוב, כחול ואדום. כך גם בקשת. שאר הצבעים נוצרים מתערובות של צבעי היסוד. ניתן להדגים זאת בעזרת צבעי גואש, פלסטלינה ועוד: כחול+צהוב=ירוק. כחול+אדום=סגול. אדום+צהוב=כתום.
- ללמוד את השיר "קשת בענן" של לאה גולדברג.

הקשת

צבעו את הקשת שלפניכם על פי סדר הצבעים בה
בעת הופעתה בשמים.
(מבפנים החוצה: אדום, כתום, צהוב, ירוק, תכלת, כחול, סגול.)

ברכת הקשת

הרואה קשת מבשר:

ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם

זוכר הברית

נאמן בבריתו

וקיים במאמרו.

התוכלו ללמוד את ברכת הקשת בעל-פה?

הקשת - אות הברית

פרק ט פסוקים יב-יז

יחידה 54

יב: ויאמר א-להים זאת אות-הברית

אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם
לדור עולם:

יג: את-קשתי נתתי בענן

והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ:

יד: והיה בענני ענן על-הארץ

ונראתה הקשת בענן:

טו: וזכרתי את-בריתי אשר ביני וביניכם

ובין כל נפש חיה בכל-בשר

ולא-יהיה עוד המים למבול

לשחת כל-בשר:

טז: והיתה הקשת בענן

וראיתי לזכר ברית עולם

ביני וא-להים

ובין כל נפש חיה בכל-בשר אשר על-הארץ:

יז: ויאמר א-להים אל-נח

זאת אות-הברית אשר הקמתי

ביני ובין כל-בשר אשר על-הארץ:

א. מהו האות (הסימן) הקשור לברית? צבעו את המילים הקשורות בקשת.
ב. כמה פעמים מופיעות בפסוקים המילים הקשורות או קשתי? כמה פעמים מופיעות המילים אות ברית?

מדף המדבקות:

הדביקו תמונה של קשת בענן ליד השורה שמופיעות בה המילים "הקשת בענן".

55. הניסיון של בני נח (פרק ט פסוקים יח-כג)

א. הקדמה

כפי שלמדנו, נח ומשפחתו החלו ליישב מחדש את העולם. נח עצמו החל לעבד את האדמה, נטע כרם ענבים והכין יין. שתיית היין בכמות גדולה מדי גרמה לנח להשתכר ולהגיע למצב שבו הוא נרדם בצורה לא מכובדת, בלי בגדים.¹ מצבו של נח העמיד את בניו בפני ניסיון - כיצד נכון להגיב? מה כדאי לעשות? תגובות הבנים היו שונות. הראשון שראה את נח היה כנראה הנכד - כנען, בנו של חם. כנען נכשל בניסיון. הוא לעג לנח, ביזה אותו ורץ לספר לאביו. חם גם כן נכשל בניסיון. גם הוא רץ לספר לשני אחיו בחוץ. שם יזם ופעל. הוא צירף אליו את יפת, ושניהם ביחד לקחו בגד, הלכו אחורנית וכיסו את אביהם מבלי לראותו. שם ויפת עמדו בניסיון בכבוד.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יח. וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא הֵצִא אֱלֹהִים מִן-הַתְּבֵּה שֵׁם וְחָם וַיַּפֹּת
וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן²;

יט. וְשָׁלַשָּׁה אֲלֵה בְנֵי-נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל-הָאָרֶץ יֵצְאוּ וְהִתְפֹּזְרוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ;

כ. וַיַּחֲלֵל הַתְּחִיל נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה הַחֲקֵלָאִי וַיִּטֵּעַ כָּרֶם (כרם ענבים)³;

כא. וַיֵּשֶׁת מִן-הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר⁴ הַשְּׁתֵּכֶר

וַיִּתְּגַל הַתְּגִלָּה גּוֹפוֹ (ומתוך שכרותו לא שם לב שהיה בלי בגדים) בְּתוֹךְ אֶהְלָה;

כב. וַיֵּרָא חָם אֲבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו אֵת חֶלֶק הַגּוֹף שֶׁאֲסוּר לֵאמֹר אֶחָד לִרְאוֹת
(מה קשור כנען לכל העניין? מכאן לומדים שכנען היה הראשון שראה את נח באוהל, אך במקום לכסות אותו, הוא לעג לו ורץ לספר לאביו, חם, כדי לפרסם עוד את הבושה)⁵

וַיַּגֵּד חָם לְשְׁנֵי-אֶחָיו בַּחוּץ (גם חם רץ לספר לאחיו במקום לכסות את אביו):

כג. וַיִּקַּח שֵׁם וַיַּפֹּת אֶת-הַשְּׂמִלָּה בְּגָד, שְׂמִיכָה

וַיְשִׁימוּ עַל-שָׂכְמָם (החלק העליון של הגב) שְׂנִיָּהֶם

וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית (כדי לא לראות את אביהם ולא לגרום לו בושה גדולה יותר)

וַיַּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם

וַפְּנֵיהֶם אַחֲרָנִית⁷ וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ;

1 אולי נרדם מתוך שירותו ונותר גופו גלוי.

2 התורה סיפרה לנו כאן מיהו כנען, מכיוון שמסופר עליו בפסוקים הבאים וצריך שנדע מי הוא (רש"י).

3 רמב"ן: "וטעם ויחל כי הוא החל לנטוע כרמים כי הראשונים נטעו גפן, והוא החל לנטוע גפנים רבים שורות שורות, הנקרא כרם".

4 הרד"ק מסביר שנח הוא הראשון שייצר יין. מתוך כך ניתן להמשיך ולהסביר שנח צדיק היה, ולא ידע ששתיית יין בכמות גדולה גורמת לשכרות (וכן ניתן להבין מהמלבי"ם ומדעת מקרא).

5 כך מפרש רש"י על פי המדרש (זאת גם הסיבה שכנען נתקלל אח"כ על ידי נח, כי הוא התחיל את הכול), וישנן דעות נוספות.

6 מדוע כתבה התורה "ויקח" - לשון יחיד, הרי שם ויפת הם רבים, והיה ראוי לכתוב "ויקחו"? אלא ללמד ששם התאמץ במצווה יותר מיפת. הוא היה כנראה העיקרי במעשה המצווה, ולכן המצווה נקראת בעיקר על שמו. זאת גם הסיבה ששם קיבל ברכה גדולה יותר מברכתו של יפת (עפ"י רש"י כאן).

7 "למה נאמר פעם שנייה? - מלמד שכשקרבו אצלו והוצרכו להפוך עצמם (להסתובב כדי) לכסותו, הפכו (גם אז) פניהם אחורנית" - רש"י.

ג. מנגינת הכתוב

יש להיזהר מאוד מאוד בכבודם של אחרים.
אין ללעוג לאף אחד ואין לצחוק על אף אחד, אפילו אם הוא לא רואה ולא שומע, ואפילו אם הוא ישן ולא יודע.
הדבר נכון לגבי כל אדם, בוודאי ובוודאי כאשר מדובר בכבוד ההורים.
כמה יפה וכמה נאה המעשה שעשו שם ויפת. לא רק מה שהם עשו אלא גם איך שהם עשו זאת.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

המילים הצבועות באדום מאפשרות למקד את התלמידים במה שנח עשה ובמה שקרה לו.
המילים שהתלמידים מתבקשים לצבוע מאפשרות להתמקד בתגובה של חם לעומת התגובה של שם ויפת.

הפעילות בצד שמאל

פעילות שמטרתה להפיק לקח חיובי מהסיפור - כיצד אני מכבד את הורי.
ניתן לבקש מהתלמידים לספר מה הם ציירו וכן לקרוא בקול את מה שההורים כתבו מתחת לציור.

הצעות נוספות:

ביחידה זו ישנם נושאים רגישים מאוד.

כדאי לתת את הדעת לנקודות הבאות:

(1) התלמידים מכירים את המציאות של שתיית יין - בקידוש, בהבדלה, בפורים.

חשוב שהתלמידים יבינו ששתיית יין יכולה להיות ראויה ויכולה להיות לא ראויה - תלוי כמה שותים ולמה שותים!

(2) נושא הצניעות. הגוף שלי הוא רק שלי ואסור לאף אחד אחר לראות אותו (ובוודאי שלא לגעת בו).

ניתן להתייעץ עם יועצת ביה"ס בשאלה אם כדאי לנצל את ההזדמנות כדי לעסוק בכיתה בנושא שמירה על צניעות ופרטיות הגוף.

כבוד הזולת

שם ויפת דאגו לכבוד אביהם.
גם אנחנו מכבדים את ההורים, את החברים ואנשים נוספים.

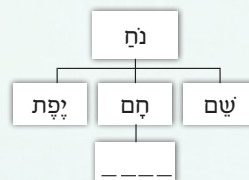
צירו במלבן העליון משהו שעשיתם או שאתם מתכננים לעשות
כדי לכבד את הוריהם.

בקשו מאבא או מאמא לכתוב במלבן התחתון כתוב מתאים לציור שלכם.

הנסיך של בני נח

פרק ט פסוקים יח-כג

יחידה 55

יח: ויהיו בני-נח היצאים מן-היתבה

שם וחם ויפת

וחם הוא אבי כנען:

יט: שלשה אלה בני-נח

ומאלה נפצה כל-הארץ:

כ: ויחל נח איש האדמה

וישע פרם:

כא: וישת מן-היין וישכר

ויתגל בתוך אהלה:

כב: וירא חם אבי כנען

את ערות אביו

ויגד לשני-אחיו בחוץ:

כג: ויקח שם ויפת את-השמלה

וישימו על-שכם שניהם

וילכו אחרנית

ויכסו את ערות אביהם

ופניהם אחרנית

וערות אביהם לא ראו:

מדף המדבקות: הדיקו תמונה של כרם ליד השוכה שמופיעה בה המלה כרם.

א. מה עשה חם? צבעו בצבע אדום את שמו של חם ואת מעשיו.

ב. מה עשו שם ויפת? צבעו בצבע ירק את השמות שם ויפת ואת המעשה שלהם.

56. דברי נח על בניו (פרק ט פסוקים כד-כט)

א. הקדמה

- נח הקיץ משכרותו ונודע לו כיצד התנהגו נכדו ובניו. בעקבות זאת הוא קילל את כנען ובירך את שם ואת יפת. דבריו של נח לא נאמרו סתם אלא **בנבואה**,¹ והם מתקיימים עד היום.
- שם, שיזם לכסות את אביו, קיבל את הברכה ה"מעולה" - השראת שכינה (ברכה רוחנית).
 - יפת, שהצטרף לשם, קיבל את הברכה הבינונית - הרחבת גבולות (ברכה חומרית).
 - כנען, שחטא, נתקלל ונגזר עליו להיות עבד לאחיו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כד. וַיִּקֶץ הַקַּיִץ, הַתְּעוֹרֵר גַּח מֵיֵינוּ מִשְׁכָּרוֹתוֹ

וַיֵּדַע וְנֹדַע לוֹ אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה-לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן² בְּנוֹ הַקָּטָן שֶׁל חָם, כְּנָעַן (שֶׁרָאָה אֶת נֹחַ רֹאשׁוֹן וְסִיפֵר לְאַחֲרִים):

כה. וַיֹּאמֶר אֲרוּר מְקַלֵּל כְּנָעַן³

עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחֲיוֹ (כְּנָעַן יִהְיֶה עֶבֶד לְכָל הָאֲחִים שֶׁלוֹ):⁴

כו. וַיֹּאמֶר

בָּרוּךְ יְ-הֵ-וָה אֱ-לֹהֵי שָׁם ה', שֶׁהוּא הָא-לוֹהִים שֶׁל שָׁם, יִהְיֶה מְבֹרָךְ (עַל שֶׁאַלָּה הַמֵּאֲמִינִים בּוֹ מִתְנַהֲגִים יִפָּה).

וַיְהִי כְּנָעַן עֶבֶד לָמוֹ לָהֶם (לְשֵׁם וּלְכָל זֶרְעוֹ שֶׁל שָׁם):

כז. יִפֹּת יֶרְחִיב⁵ אֶ-לֹהִים לְיִפֹּת יֶרְחִיב ה' אֶת גְּבוּלוֹת נַחֲלָתוֹ שֶׁל יִפֹּת

וַיִּשְׁכֵּן (א-לוֹהִים) בְּאַהֲלֵי-שָׁם ה' יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁכִינָתוֹ בְּאוֹהֲלִים שֶׁל שָׁם

וַיְהִי כְּנָעַן עֶבֶד לָמוֹ לָהֶם (לְשֵׁם וּלְיִפֹּת):

כח. וַיַּחֲ-נֹחַ אַחֲרֵי הַמִּבּוּל

שָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה⁶

כט. וַיְהִי כָל-יְמֵי-נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

1 על פי רד"ק.

2 עיינו אב"ע, רד"ק, ספורנו ועוד, ויש המפרשים אחרת. ועל פי מה שהסברנו ביחידה הקודמת, כנען הוא הראשון שראה את נח.

הוא הראשון שזלזל בו והלך לספר לאחרים, והוא זה שנתקלל ע"י נח.

3 עונשו של הבן, כנען, מהווה עונש גם עבור אביו, חם.

4 אחי כנען הם כוש, מצרים ופוט. פרק י' פסוק ו': "ובני חם, כוש ומצרים ופוט וכנען".

5 זהו פירושה של המילה 'יִפֹּת', על פי הפרשנים, ויש כאן לשון נופל על לשון (דעת מקרא).

6 נח זכה לחיות זמן רב לאחר המבול. אף אברהם זכה להיוולד ולחיות בימיו של נח.

ג. מנגינת הכתוב

מידה כנגד מידה:

שם - שהלך בדרך ה' ושמר על כבוד אביו - זכה להשראת שכינת ה'.
יפת - שהצטרף למעשיו הטובים והיפים של שם - זכה לנחלה טובה ויפה.
כנען - שהשתעבד ליצריו וביזה את כבוד אביו - נשאר עבד כל ימיו.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

הפסוקים מחולקים באופן שמאפשר להתמקד עם התלמידים בתמצית הדברים שאמר נח על כנען, שם ויפת.

בצד שמאל

ציור של "ישיבת שם".

מדברי חז"ל אנו יודעים ששם פגש את האבות ואת האמהות.
חז"ל אומרים ששם הוא מלכיצדק מלך שלם, שאברהם כיבד אותו ונתן לו "מעשר מכל" (בראשית י"ד).
רבקה הלכה לאוהלו של שם כדי לדרוש את ה' (בראשית כ"ה, כ"ב וברש"י).
יעקב למד תורה בישיבתו של שם (בראשית כ"ה, כ"ז וברש"י).

יְשִׁיבְתוֹ שֵׁם

האבות - אברהם, יצחק ויעקב - הכירו את שם ולמדו ממנו תורה.
רבקה הלכה לבית מדרשו של שם כדי לדרוש את ה'.

צבעו את הציור.

דְּבָרֵי נֹחַ עַל בְּנָיו פָּרָק ט פְּסוּקִים כד-כט

יחידה 56

כד: וַיִּקְחַן נֹחַ מֵיֵינוּ

וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה-לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן:

כה: וַיֹּאמֶר

אֲרוּרָה כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו:

א. מהו הענש שקבל כנען? צבעו בצבע אדום את המילים המתארות את ענשו של כנען.

כו: וַיֹּאמֶר

בְּרוּךְ יְיָ-הֵא-הָ אֱלֹהֵי שֵׁם

וְיִהְיֶה כְּנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:

כז: יִפֹּת אֶ-לֹהִים לַיִּפֹּת

וַיִּשְׁכֵּן בְּאֶהֱלֵי-שֵׁם

וְיִהְיֶה כְּנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:

ב. מהי הברכה שקבל יפת? צבעו בצבע צהוב את המילים המתארות את ברכתו של יפת.
ג. מהי הברכה שקבל שם? צבעו בצבע ירוק את המילים המתארות את ברכתו של שם.

סיכום חיי נח

כח: וַיְחִי-נֹחַ אַחֵר הַמִּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה:

כט: וַיְחִי כָל-יְמֵי-נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: